

H.O. Lange, grundlægger af dansk ægyptologi og 'grå eminence' i international ægyptologi

af mag.art. Torben Holm-Rasmussen

Kun ordet formidabel kan beskrive H.O. Lange (1863-1943) og den indsats, som han øvede for dansk og international ægyptologi. Lange er først og fremmest den, der i 1924 grundlagde dansk ægyptologi som egentligt universitetsfag. Hertil kom hans rige indsamlervirksomhed af ægyptologiske bøger og papyri til ægyptologisk Laboratorium og hans frugtbare gerning ved Københavns Universitet som lærer og igangsætter. Lange blev iøvrigt fast universitetslærer i en alder af 61 år, det er en alder, hvor mange i dag tænker på at gå på pension. Hans betydning for den internationale ægyptologi er mindre kendt i dag, men er lige så betydningsfuld.

Herudover havde Lange også et "andet" liv som biblioteksmand, eller rettere sagt, et "første" liv, fordi hans løbebane startede allerede i 1881, hvor han blev ansat på Universitetsbiblioteket i København. Hans bibliotekskarriere nåede sit højdepunkt, da han fra 1901 til 1924 var overbibliotekar og chef for Det Kongelige Bibliotek.

En tredje side af Lange skal kort omtales. Det er hans dybe og inderlige religiøsitet. Han var meget aktiv i det kirkelige liv, hvor han bl.a. var missionær på Vesterbro i København og le-

dende i den såkaldte Kirkesag, som arbejdede på at bygge kirker i de nye kvarterer i hovedstaden.

Hans Ostenfeldt Lange - eller H.O. Lange som han altid selv kaldte sig - blev født den 13. oktober 1863 i Århus. Faderen, Hans Lange (1821-1912) var en driftig købmand og var som typisk for tidens borgerskab meget religiøs. Den store religiøse bevægelse i Jylland i slutningen af 1800-tallet var jo Kirkelig Forening for den Indre Mission med det kontante budskab, at vejen fra synden til frelsen var hårdt arbejde. Dette enkle budskab var rettesnoren for den inderligt religiøse familie.

Faderen var efter sin første hustrus død gift anden gang med Cathrine Marie Ostenfeldt (1836-1917), der blev mor til Hans. Denne kvinde var en stærk personlighed, der tidligt indskærpede sin søn altid at være nøjsom og sparsommelig, ærlig og pligttopfyldende.

Disse dyder blev sammen med den religiøse dimension siden en vigtig del af hans personlighed og de har dybt præget hans holdning til det at arbejde. Hans arbejdsdisciplin var legendarisk!

Ungdomsår

Hans kom i Århus Katedralskole, hvor han blev student endnu før han var fyldt atten år. Den store oplevelse i skoletiden var, da han i et frikvater hos en kammerat så en bog om oldtidshistorie, i hvilken den norske ægyptolog Jens Lieblein havde skrevet om ægypternes hieroglyffer. Disse smukke tegn tændte en brændende interesse i

den følsomme dreng for det gamle Ægypten, en interesse der aldrig siden forlod ham.

Forældrene var oprindelig meget bekymrede for Hans' efter deres mening mærkelige smag for det gamle Ægypten og alle dets afguder. Men de blev beroligede af en af lærerne, adjunkt Hoffmeyer, som mente, at en sådan interesse meget vel kunne få en bevarende indflydelse i ungdomsårene og værne mod alle letsindige fristelser.

Samme adjunkt Hoffmeyer var i familie med en oberst Andreas Hoffmeyer, som var amatørægyptolog, og dennes efterladte papirer og optegnelser fik Hans overladt. Obersten havde bl.a. med stor energi afskrevet hieroglyfiske tekster og havde også sammenstillet en lille ægyptisk ordbog. Her fik Hans sin store interesse for at skrive sedler til ordbog og grammatik, en sand lidenskab, der siden blev kendetegnende for ham.

Efter studentereksamen måtte han koncentrere sig om et studiefag. Allerhelst skulle det være ægyptologi, men dengang var det ikke muligt i Danmark at tage eksamen i faget. Det blev så klassisk filologi, men der var dog tid til at læse privat hos ægyptologen Valdemar Schmidt (1836-1925), som Hans som skoledreng havde mødt på Antiksamlingen i Nationalmuseet. Hos Schmidt fik han en betydelig færdighed i at læse hieroglyfiske tekster og specielt den kursive hieratiske skrift.

I København boede Hans på et lille pensionat i Saxogade. Hver søndag skrev han hjem til forældrene i Århus. Hans breve dækker en periode på 12 år, til forældrene flyttede til hovedstaden,

og brevene giver et godt indblik i hans enkle liv og viser hans karakter. Han fortæller detaljeret om sin dagligdag, tidligt op om morgenen, hele dagen er reguleret af faste tider. Morgenmad kl. 7 1/2, spadseretur i Frederiksberg Have og Søndermarken til kl. 9, så spiser han frokost: 3 skiver rugbrød, 1 tvebak og 2 kopper kaffe. Kl. 2 1/2 kommer han fra universitetet, og spiser middag så meget han orker. Kl. 3 drikker han kaffe og kl. 7 1/2 spiser han til aften: 3-4 skiver rugbrød, 2 stykker kød (steg, frikadeller, flæsk og fisk), 1 tvebak, 2 kopper te. Øl har han aldeles vænnet sig af med og trænger ikke til det (han blev siden afholdsmand). Han aflægger også nøje regnskab om alle sine udgifter, og fortæller stolt, hvordan han hos "bogjøder" (det er små antikvarboghandlere) opkøber bøger billigt og videresælger dem med fortjeneste. Hver søndag og også mange aftener gar med kirkegang og religiøse møder. Brevene er underskrevne: "Eders hengivne og lydige søn H.O. Lange, Saxogade 6, 2den Sal".

Nu var Lange blevet voksen og han måtte tænke på fremtiden mht. til levevej. Ægyptologien var jo brødløs. Som student var han en flittig låner både i Universitetsbiblioteket og i Det Kongelige Bibliotek. Ledelsen lagde mærke til ham og da der i 1882 blev en stilling ledig som "ekstraordinær Assistent", blev han opfordret til at søge og han fik stillingen. Det blev første skridt på en lang bibliotekskarriere, der sluttede med chefstillingen på Det Kongelige Bibliotek i 1901.

Ægyptologiens guldalder

Gennem Valdemar Schmidt havde Lange fået kontakt til den unge, meget dynamiske og initiativrige professor Adolf Erman (1854-1937) i Berlin, hvor dengang ægyptologiens højborg stod. De mødtes første gang i juni 1887, da Lange var på besøg i det store ægyptiske Museum i Berlin og det blev til et venskab og arbejdsfællesskab, der varede lige til Ermans død i 1937. Erman var i 1884 blevet professor i ægyptologi i Berlin og han indvarslede en ny tid for ægyptologien. Perioden fra ca. 1880 til 1914 betegnes på grund af de mange videnskabelige landvindinger med rette som ægyptologiens guldalder. Arkæolo-gisk er perioden kendetegnet af en perle-række af store og imponerende fund, der på alle måder var meget vigtige og ud-videde kendskabet til Ægyptens oldtid.

1881: Gaston Masperos opdagelse af Pyramideteksterne i Unas-pyramiden ved Saqqara. Det er det ældste religiøse korpus, der beretter om kongens hinsidesliv. Samme år kom arkæologerne til den hule ved Deir-el Bahri, hvor Amon-præsterne i slutningen af Ny Rige havde hensat de kongelige mumier.

1887: Amarna-brevene opdaget i resterne af Akhenatons hovedstad Akhetaton (el-Amarna) i Mellelægyp-ten.

1890'erne og ca. 20 år frem: Den britiske arkæolog William Matthew Flinders Petrie (1853-1942) gravede over det meste af Ægypten, og hvert år bragte store og vigtige fund.

1891: Franske arkæologer op-

dagede en stor fællegrav for Amon-præster og deres familier ved Deir el-Bahri. Ikke mindre end 153 pragtfuldt bemalede mumiekister blev fundne og 101 af dem var dobbeltkister. Pladsforholdene var så trange i det daværende ægyptiske museum i Cairo (det lå dengang i Giza), at de ægyptiske myndigheder besluttede at bortgive store dele af fundet som erindringsgaver til europæiske lande ved khediven Abbas Hilmi II's kroning i Cairo i 1892. Også Danmark modtog mumiekister ved denne lejlighed.

1897: Quibell fandt Narmers palet i Hierakonpolis. Narmer blev identificeret med den legendariske Menes, Ægyptens første hersker.

1898: I Kongernes Dal åbnede Victor Loret Amenophis II's grav (KV 35). Den viste sig at indeholde adskillige kongelige mumier fra Ny Rige.

Omkring 1900: Petries udgravninger i Abydos med fundet af de ældste kongegrave var særligt betydningsfulde. Omkring århundredskiftet opførtes i den nye europæiske bydel i Cairo et stort museum, som skulle huse de mange ægyptiske oldsager. Det er det nuværende Egyptian Museum ved Midan et-Tahrir.

1905: Theodore Davis fandt Juja og Tujas grav med et meget rigt gravudstyr i Kongernes Dal (KV 46). Dette par var svigerforældre til Amenophis III og var begravet af deres kongelige svigersøn .

1906-07: Tyske arkæologer gravede på Elephantine øen ved Første Katarakt og fandt de vigtige aramæiske Elephantine-papyri, der beretter om den tidlige Jahve-kult blandt de daværende

jødiske lejesoldater i det 5. arh. f.Kr.

1907: "Dronning Tejes" fundet i Kongernes Dal (KV 55). Det viste sig siden alligevel ikke at være Tejes mumie og gravudstyr. Man mente siden, det var den unge Smenkhkare, men meget tyder på, at det faktisk er ingen ringere end "kætterkongen" Akhenaton!

1912: Under udgravninger El-Amarna stødte tyske arkæologer på billedhuggeren Thutmosis' værksted med det berømte hoved af dronning Nefer-titi.

På det sproglige område var perioden 1880-1914 også meget vigtig. Det var først og fremmest den metodiske beskrivelse det oldægyptiske sprog i dets forskellige faser af Adolf Erman og hans nærmeste medarbejdere Kurt Sethe og Georg Steindorff. Her drejer det sig om Ermans nyægyptiske grammatik 1880, hans udgave af "Papyrus Westcar" 1889, Sethes monumentale trebindsværk om det ægyptiske verbum 1899-1902. I 1880 havde en af Ermans medarbejdere på museet i Berlin, Ludwig Stern, udsendt en fremragende koptisk grammatik. En anden vigtig koptisk grammatik af Steindorff udkom 1894.

Berlin blev således det førende sted for studiet af oldægyptisk sprog og Erman og hans medarbejdere blev betegnet som "Berliner-skolen". Unge ægyptologer flokkedes om Ermans kateder, og på denne måde fik Lange ved sine besøg i Berlin kontakt til de allerfleste ægyptologer. Erman var meget social, og hver søndag eftermiddag inviterede han til te i sit hus. Blandt de unge ægyptologer var bl.a. Kurt Sethe (1869-1934), Ermans stjernestuderende, og

den unge englænder Alan H. Gardiner (1879-1963). Lange kom på god fod med begge disse fremragende ægyptologer og kontakten til dem skulle siden blive af betydning for dansk ægyptologi.

En anden vigtig landvinding i disse årtier var Ermans store monografi over oldægyptisk dagligliv, "Agypten und agyptisches Leben im Altertum" 1885.

Med de mange arkæologiske udgravninger blev der også fremdraget et væld af hieroglyfiske og hieratiske tekster. Det førte til den systematiske kopiering af hieroglyfteksterne og offentliggørelsen af dem i håndbøger, de såkaldte "Urkunden" ("Kilder"). Det største projekt af dem alle var dog arbejdet med den store ægyptiske ordbog, hvortil ægyptologer over hele verden bidrog.

I dette sidste vigtige projekt spillede Lange en meget betydende rolle. Bag det gigantiske projekt var en ordbogskommission fra det preussiske akademi. Lange blev på Ermans forslag medlem både af kommissionen og optaget som udenlandsk medlem af det preussiske akademi - og Lange levede op til tilliden. Indsamlingen af tekster i Ægypten og rundt omkring i alverdens museer og deres bearbejdelse var en meget bekostelig sag. I flere alvorlige krisesituationer lykkedes det faktisk ene og alene ved Langes indsats at sikre arbejdets fortsættelse ved økonomisk støtte fra internationale forbindelser, fra dansk side således Carlsbergfondet. Lange havde i denne forbindelse et ukueligt gå-på-mod. Han skrev simpelthen til de forskellige fonds bestyrelser og påpegede projektets vigtighed. Uden Lange ville

dette projekt sikkert have lidt skibbrud! I dag ville man kalde Lange en utroligt energisk lobbyist og succesfuld "fund raiser".

Selvom Lange i 1901 blev overbibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek fandt han alligevel tid til at fortsætte sit ægyptologiske arbejde i fritiden. Da han var travlt optaget på biblioteket om dagen og havde kirkeligt arbejde om aftenen, så var det ofte kun tidligt om morgenen han havde tid til sine ægyptologiske studier. Særligt glad var han for at afskrive tekster og opbygge store kartoteker over ægyptiske ord. Alt blev sirligt skrevet med hans smukke håndskrift.

Han udnyttede til stadighed sine internationale kontakter til det yderste. Således ved opbygningen af de danske samlinger, Glyptoteket og Nationalmuseet, med oldsager fra Ægypten. Meget typisk fik Lange besked fra Erman i Berlin eller Ludwig Borchardt i Cairo om, at en statue eller anden oldsag i Ægypten var til salg. Lange kontaktede så brygger Carl Jacobsen (1842-1914) i København og derpå blev Valdemar Schmidt sendt til Ægypten med en god sum penge gemt i sin gamle attache-taske.

Ofte lykkedes det Schmidt at købe pågældende statue eller oldsag i Ægypten.

Tiden efter 1914

I 1914 kom udbruddet af Første Verdenskrig og det internationale samarbejde gik naturligvis helt i stå. Lange, der havde forbindelser til alle sider, påtog sig så på eget initiativ den vigtige rolle at være mellemmand mel-

H.O. Lange

lem ægyptologerne i Berlin, først og fremmest Erman og Sethe, og deres kolleger i de nu fjendtlige lande. Det var hilsener fra gode kolleger Lange på denne måde viderebragte, at de var i live og ikke bar nag - under Verdenskrigen var der jo en utrolig hetz i de krigsførende lande mod fjenden.

Efter 1918 var der alligevel en del i England og Frankrig som ville holde tyske ægyptologer ude fra det internationale samarbejde. For at komme i gang efter krigen havde Lange nemlig foreslået Pierre Lacau (1873-1963), den daværende franske generaldirektør for oldsagerne (det svarer til rigsantikvar) i Ægypten, et stort projekt om en samlet udgivelse af Sarkofagteksterne. Ideen var fremragende, men M. Lacau og ligeledes James Quibell (1867-1935), den engelske direktør for Cairo museet, var ind-

Kaffen nydes i Ægypten. Jonna og H.O. Lange.

ædte modstandere af at have noget at gøre med tyskere. Langes forslag om en samlet udgivelse af Sarkofagteksterne blev sidenhen virkeliggjort af hollænderen Adiaan de Buck, som fra 1935-61 publicerede syv store bind.

Allerede før 1914 havde Lange undersøgt mulighederne for at etablere en dansk udgravning i Ægypten. Han havde forespurgt Petrie, hvor der var egnede steder at udgrave. Petrie svarede tilbage, at Athribis var et udmærket sted. Det var en typisk tell (byhøj) med en lang udviklingshistorie. Krigen skrinlagde alle planer, men efter 1918, hvor tyskerne nu var ude af Ægypten, forsøgte Lange igen. På en henvendelse fra Lange svarede generaldirektør Lacau, at tilladelse til udgravning i Ægypten kun blev

givet til kvalificerede videnskabelige institutioner. Glyptoteket eller Nationalmuseet kom naturligvis under denne kategori, tilføjede Lacau.

Problemet var at finde kompetente udgravere. Der var kun en lille håndfuld danske ægyptologer. Af dem var Valdemar Schmidt for gammel, Maria Mogensen (f. 1882) på Glyptoteket, hvor hun blev ansat 1910, var for svagelig, Henry Madsen, der også var journalist, var for ustabil, og Lange selv var bundet af arbejdet på Det Kongelige Bibliotek. De var iøvrigt allesammen filologer og havde slet ingen arkæologisk uddannelse. En mulighed var at få en klassisk arkæolog med, men Lange havde ikke noget specielt godt forhold til de danske arkæologer. En anden løsning var

at etablere samarbejde med en udenlandsk arkæolog, f.eks. en af Petries yngre folk. Lange nævnte det i et brev til den tyske arkæolog Ludwig Borchardt, der var en af de meget få faguddannede arkæologer i datidens ægyptologi (han var arkitekt), men Borchardt rådede dog Lange fra dette. Borchardt hævdede, at Petries udgravningsteknik var gammeldags. Borchardt skriver rent ud til Lange at det er "gefährlich" at tage en af Petries folk! Akademikerne havde altid haft et horn i siden på Petrie, for han havde jo aldrig modtaget nogen formel filologisk eller arkæologisk uddannelse. Måske var Borchardts bemærkninger til Lange blot udslag af jalousi, da tyskerne på grund af den politiske situation efter Første Verdenskrig var afskaret fra at deltage i udgravninger i Ægypten.

I 1919 var den politiske situation i landet ret anspændt på grund af ægypternes krav om større politisk selvstændighed over for det britiske styre, og at gennemføre en arkæologisk udgravning kunne let blive en vanskelig affære.

En seriøs mulighed var derfor en fotografisk ekspedition. Gardiner, som Lange kendte så godt fra Berlin, havde i et brev foreslået Lange at gennemfotografere gravene i Kongernes og Dronningernes Dal, for det krævede ikke de store udgifter og heller ikke speciel arkæologisk træning.

Som leder af en ekspedition i Ægypten havde Lange udset sig løjtnant Magnus Julius Henry Davidsen (f. 1877). Denne Davidsen, som havde læst arabisk hos professor Johannes Østrup, modtog i 1911 et stipendium til at studere arabisk sprog i Ægypten. I breve til

Lange omtaler Davidsen altid den støtte, Lange har ydet ham. Davidsen, som i Ægypten kaldte sig Ibn Davud, levede tre år blandt bønderne i en ægyptisk landsby. Langes planer var at gøre Davidsen til leder af en dansk arkæologisk udgravning, men det hele løb bogstaveligt ud i sandet på grund af tidens uro og den manglende arkæologiske ekspertise hos ekspeditionslederen.

Lange forsøgte igen i 1931. På dette tidspunkt var planen at gå sammen med de nu til Ægypten tilbagevendte tyske arkæologer. Stedet var Hermopolis i Mellelægypen, hvor Gunther Roeder (1881-1966) fra Hildesheim gravede i det store Thot-tempel. Meningen var, at det skulle være en fællesekspedition, men for anden gang mislykkedes det for Lange at skaffe pengene. Forklaringen kan kun være, at der i fondet har været uvilje mod at støtte et arkæologisk projekt i Ægypten uden danske arkæologer, for heller ikke denne gang kunne Lange stille med rigtige arkæologer.

Mere held med sig havde Lange, da han fik oprettet tekstserien *Biblioteca Aegyptiaca*. Lange havde længe syslet med tanken om et corpus, der i håndbogsform skulle indeholde de vigtigste hieroglyfiske og hieratiske tekster. Disse var som oftest publiceret i store og meget dyre udgaver, hvilke var helt umulige at købe for studerende. Teksterne skulle autograferes og der skulle kun være få vigtige tekstkritiske kommentarer. Typisk for Lange henvendte han sig til de vigtige nøglepersoner. Det var James Henry Breasted (1865-1935) i USA. Han havde studeret i Berlin hos Erman og derfra kendte

Lange ham. Breasted var særdeles vigtig for han havde kontakter til de store amerikanske fonde. Breasted svarede lidt henholdende. Lange lod sig ikke gå på og han skrev til den belgiske ægyptolog, Jean Capart (1877-1947) i Bruxelles. Capart var en fremragende foredragsholder og gennem talrige foredrag havde han skabt en stor folkelig interesse for Ægypten, ikke alene i Belgien, men også i mange andre lande, først og fremmest England og USA. Også i Danmark holdt Capart sine populære foredrag, der foregik på Glyptoteket. Capart havde oprettet Fondation Egyptologique Reine Elisabeth, der var opkaldt efter den belgiske dronning, der var meget ægyptologisk interesseret.

Capart gik ind på Langes fremragende ide og resultatet blev serien Bibliotheca Aegyptiaca. Navnet var Caparts opfindelse, Lange havde egentligt tænkt på noget med Corpus, men det virkede for tungt, syntes Capart. I denne håndbogsserie, som stadig udgives i Belgien, fik Lange tre af datidens unge danske ægyptologer til at bidrage. Wolja Erichsen, som havde periodens smukkeste hieroglyfiske pen, bidrog med en smuk hieroglyfisk udgave af den store Papyrus Harris, C.E. Sander-Hansen udgav et lille hæfte med historiske indskrifter fra 19. dynasti. Sander-Hansen skulle egentlig have udgivet flere af disse, men det blev ikke til noget. Endelig publicerede Otto Koefoed-Petersen de hieroglyfiske indskrifter fra Glyptoteket. Gardiner blev også overtalt til at bidrage. Han var ellers lidt kritisk overfor hele konceptet, idet han mente, at en håndbogsudgave for at være nyttig krævede

grundige tekstkritiske kommentarer. Bibliotheca Aegyptiaca's vigtigste publikationer blev netop Gardiners egne suveræne udgaver "Late Ramesside Stories" og "Late Ramesside Administrative Documents" samt den tjekkiske ægyptolog Jaroslav Cernys fine "Late Ramesside Letters".

Dansk ægyptologi oprettes 1924

Valdemar Schmidt havde allerede som privatdocent i 1874 begyndt forelæsninger i oldægyptisk ved Københavns Universitet. I 1883, hvor Schmidt blev docent, blev det til rigtigt universitetsfag, men det var ikke muligt at aflægge en egentlig eksamen i ægyptologi. 1924 er året, hvor ægyptologi blev oprettet som virkeligt eksamensfag ved Københavns Universitet med en magisterkonferensordning. Initiativtageren til alt dette var selvfølgelig Lange. Han havde, mens han endnu var overbibliotekar på Det Kongelige Bibliotek, læst koptisk med den unge bibliotekar fra Gentofte Kommunebibliotek, Wolja Erichsen (1890-1967). Erichsen var så fremragende i koptisk, at der blev ansøgt om oprettelse af en magisterkonferensordning i ægyptologi med koptisk som speciale, det blev imødekommet i 1922 og Erichsen blev fagets eneste magister i koptisk.

En anden studerende var Constan Emil Sander-Hansen (1905-63) fra Allerød. Sander-Hansen, hvis hovedinteresse oprindeligt var ægyptisk kunst, havde hos Lange læst ægyptisk. Også Sander-Hansen søgte om oprettelse om en magisterkonferensordning i ægyptologi og det blev vedtaget af fakultetet i

december 1924. Lange selv var den 2. april samme år blevet udnævnt til lektor i ægyptologi.

Valdemar Schmidt, som døde i 1925, testamenterede sin store bogsamling til universitetet, hvor den blev indlemmet i biblioteket i assyriologisk-ægyptologisk laboratorium - i de første år var ægyptologien nemlig sammen med assyriologien. Den første adresse var Skt. Pederstræde 19, hvorfra man i 1931 flyttede til Studiegårdens anneks og i 1936 til kælderen i universitetets hovedbygning. I 1961 flyttede ægyptologien til Kejsergade 2, hvor man blev til 1987.

Der var nu etableret et arbejdssted med et godt bibliotek og en eksamensordning. Lange havde fra sin anden rejse i ægypten 1929-30 medbragt en mængde papiraftryk og fotografier til brug for den daglige undervisning. I Ægypten havde han fornyet bekendtskabet med de derværende ægyptologer, først og fremmest tyskerne. Ludwig Borchardt var stadig den ledende kraft i det tyske arkæologiske institut i Cairo, en af hans assistenter var den unge Siegfried Schott (1897-1971).

Et vigtigt brev til Lange

I februar 1931 modtog Lange hjemme i København et brev fra Schott. Et brev, der skulle få den allerstørste betydning. Schott skrev:

“Meget ærede hr. professor. For ca. en måned siden gjorde professor Newberry mig opmærksom på nogle fragmenter af papyri, der befinder sig hos antikvitethandleren Tano. De stammer fra et fund i Fajum og indeholder tekster af “videnskabeligt” ind-

hold dels med hieratisk, dels med demotisk skrift, en stor del er også på bagsiden beskrevet med græsk skrift. Et stort antal papyrusstykker, som viste sig at stamme fra samme fund, er blevet tilbudt Geheimrat Borchardt af Nahman. Der er allerede blevet rapporteret til Berlin om begge fund, men vi har netop modtaget meddelelse om, at der ikke kan blive tale om køb. Da det virkelig ville være ærgerligt, at stykkerne skulle blive spredt, tillader jeg mig, i opdrag af professor Junker, at berette om fundet. Hos Nahman er der ca. 100 blade bestående af større og mindre stykker, hos Tano nogenlunde lige så mange; yderligere stykker skal befinde sig på to andre steder. Geheimrat Borchardt har af Nahman købt et stykke af en astronomisk papyrus i syv kolonner, men han er indstillet på at afgive denne til en køber af hele fundet. I fundet befinder sig også en astronomisk papyrus med demotisk skrift, stykker af geografiske og botaniske papyri, en ritualbog til balsamering af en (Sobek)-krokodille, hymner til Sobek, mange stykker af en teologisk papyrus, og stykker af andre papyri. Professor Borchardt har erhvervet nogle fragmenter af en hieroglyfisk papyrus (fra det samme fund), og der er flere tilsvarende hos Tano. ...

Geheimrat Borchardt og professor Junker ville være glade for, at dette fund kunne forblive samlet under beskyttende forhold, hvis De i København vil være i stand til at købe, ville vi være taknemmelige for en telegrafisk meddelelse. Da professor Junker i benægtende tilfælde vil henvende sig til anden side, beder vi også om telegrafisk underret-

ning selvom svaret er nej.

Professor Junker og Geheimrat Borchardt beder mig om bringe hilsener til Dem og Deres ærede frue.

Deres taknemmelige Siegfried Schott.”

Hvad der er citeret er nok det allervigtigste brev overhovedet i dansk ægyptologis historie. Så at sige på et sølvfad får Lange præsenteret en enestående samling af papyri fra det gamle Ægypten. Berlin har ikke været i stand til at købe på grund af datidens økonomiske problemer i Tyskland. Hvad gør tyskerne så? De skriver til H.O. Lange i København som den første af alle ægyptologer. Dette brev er således også bevis på den meget store agtelse som Lange besad i den internationale ægyptologi og ydermere om den tillid man havde til, at han nok skulle skaffe pengene.

Lange havde nu ingen tid at spille. Han henvendte sig hurtigt til brygger Jacobsens Carlbergfond og pengene blev bevilget!

Den 22. maj 1931 kunne Siegfried Schott skrive til Lange:

“Meget ærede hr. professor,

Med bilag oversender jeg Dem ærbødigst:

1. Kvittering fra det herværende Danske Gesandtskab om modtagelse af 4 blikkasser og en paprulle.
2. Afregning fra professor Borchardt på modtagne penge.
3. Vores egen afregning på yderligere modtagne penge.

Med ærbødige hilsener og bedste ønsker, i opdrag fra direktøren,

Deres taknemmelige Siegfried Schott”.

Brevet var endegyldigt bevis på, at Papyrus Carlsbergsamlingen var på vej til Danmark. Denne papyrussamling, som i dag er på Carsten Niebuhr Instituttet, er en sand guldgrube i studiet af litterære tekster fra ægyptens sene periode.

1930'erne var fortsat en opbygningsperiode for den altid aktive Lange. Sine unge lovende studerende sendte han til det store udland. Til Berlin gik således Wolja Erichsen, der med sin smukke håndskrift blev ansat ved den store ordbog. Alle fem tekstbind skrev han på seks år i handen - det var noget af en bedrift (de udkom 1926-31). I Berlin kastede han sig ivrigt over studiet af den kursive demotiske skrift, i hvilken han blev en sand mester. Han udgav således i 1954 den eneste hidtil udkomne ordbog over demotisk.

Også Sander-Hansen kom til Berlin, hvor han blev assistent hos Kurt Sethe, der på den tid (først i 30'erne) var ved at udarbejde en stor kommentar til Pyramideteksterne.

Den tredje, Lange sendte ud, var Erik Iversen (f. 1909), først til Berlin og siden til Gardiner i England. “Unge Iversen”, som han blev kaldt af de andre, helligede sig særligt nyægyptisk og den hieratiske skrift.

I den store papyrussamling var der mange demotiske papyri. Særligt var der en interessant astronomisk tekst.

H.O. Lange på vej fra Det Kongelige Bibliotek

Den ville Lange gerne beskæftige sig med og i en alder af 70 år lærte han sig den svære demotiske skrift. Det er et godt bevis på, at det aldrig er for sent at starte på noget nyt. Den astronomiske tekst udgav Lange sammen med den tyske astronomihistoriker, Otto Neugebauer, i 1941 under titlen "Papyrus Carlsberg Nr. 1", Lange var da 78 år gammel.

Langes "ægyptiske testamente"

Lange var gået af som lektor i 1937, men han var stadig fuldt aktiv. Hele tiden tænkte han på fagets fremtid og i 1938 nedskrev han en række vigtige punkter, der så at sige er hans "ægyptologiske testamente", han kaldte det: ægyptologiens fremtid herhjemme.

- a) Instituttets ordinære budget må stadig øges
 - 1) til bibliotekets supplerings.
 - 2) til forøgelse af fotografisamlingen (Caparts negativer, Berliner Museets negativer).
 - 3) til assistance.

- b) Stillingen som centralstedet i Norden må hævdes og understreges.

- c) De demotiske leksikalske samlinger må stadig forøges og omfatte alle for os tilgængelige tekster.
 Når Erichsen er færdig med Wb. [Ordbogen] i Berlin, må Carlsbergfondet bevæges til at lade ham og Volten gå i gang med udarbejdelsen af en demotisk ordbog.
 Man burde vistnok udarbejde en særlig for alle arter af dokumenter, hvortil der kan henvises i den endelige ordbog. Jeg har drøftet en sådan special-ordbog med Erichsen.

- d) Det er vigtigt, at der indsamles fotografier af demotiske papyri i størst mulig omfang. Man kan også låne sadanne og tage fotostater af dem.

- e) Der må knyttes internationale forbindelser til alle sider.

I en kommentar tilføjer Lange, at Carlsbergfondet har fortjenesten af, at ægyptologien har faet sin legitime plads ved universitetet. Om sit eget arbejde skriver han:

“Det stod mig snart klart, at min opgave ikke så meget måtte blive at udfolde en personlig produktion som at organisere og befæste studiet og arbejdet for fagets fremtid herhjemme ved en grundig vejledning af de unge og ved at arbejde mod det mål, at faget fik sin legitime plads i universitetets videnskabelige liv. Derfor begyndte jeg tidligt at arbejde for oprettelsen af et ægyptologisk laboratorium, hvilket også lykkedes, indtil faget nu [1938] har en arbejdsplads, som man f.eks. misunder os i Berlin.”

Dette er H.O. Langes store indsats for dansk og international ægyptologi.

H.O.Lange døde den 15. januar 1943.